ТРУДОВЕ ТА ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

УДК 349.6
І. В. Кирєєва

ЕЛЕМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОСТІ ПРАВ ГРОМАДЯН НА СПЕЦІАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ ОБ'ЄКТІВ У ПРОЦЕСІ ЇХ ПРИПИНЕННЯ

Розглянуто низку встановлених нормативно-правовими актами заходів, що мають за мету попередження неправомірного припинення прав громадян щодо спеціального використання природних об'єктів. Зроблено висновок про те, що елементи забезпечення сталості прав громадян на спеціальне використання природних об'єктів у процесі їх припинення мають характер певних гарантій.

Преамбула Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» зазначає, що охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України [1]. Вбачається, що досягнення сталого економічного та соціального розвитку держави неможливе без забезпечення екологічно збалансованого використання природних ресурсів.

Стале екологічно збалансоване природовикористання з одного боку пов'язане із забезпеченням придатності природних ресурсів до їх подальшого використання за цільовим призначенням, а з іншого – з гарантуванням кожному суб'єкту, який здійснює використання природних об'єктів на законних підставах, непорушність цього використання свавільними діями інших осіб. Припинення прав суб'єктів на використання природних об'єктів має відбуватися згідно з принципом їх гарантованості та відповідності нормам Конституції.

У науковій літературі було висвітлено окремі аспекти забезпечення сталості екологічних прав, зокрема, А. П. Гетьман [2] приділив увагу процесуальній сфері регулювання екологічних правовідносин, М. Г. Черкашиною було надано загальну характеристику правових гарантій у сфері екології [3, с. 82]. Однак ці та деякі інші дослідження стосуються досить широкої сфери правових відносин, а саме гарантій екологічних прав взагалі, тоді як забезпечення сталості прав громадян на спеціальне використання природних об'єктів у процесі їх припинення залишається недостатньо дослідженим.

Метою цієї статті є виявлення шляхом аналізу норм чинного природоресурсного законодавства елементів забезпечення сталості прав громадян на спеціальне використання природних об'єктів у процесі їх припинення, їх характеристика та формування визначення.

© Кирєєва І. В., 2011

Елементами забезпечення сталості права спеціального використання природних об'єктів у процесі їх припинення можна вважати встановлені нормативно-правовими актами заходи, що стосуються попередження неправомірного припинення відповідних прав, тобто певні гарантії цих прав.

Вагоме значення для гарантування, забезпечення сталості права спеціального використання природних об'єктів має чітке встановлення підстав припинення цих прав.

Чітке законодавче врегулювання підстав припинення прав щодо використання природних об'єктів має велике значення для окреслення меж допустимої правомірної поведінки природокористувачів, наприклад, через визначення можливості та порядку здійснення добровільної відмови від певного виду використання природних об'єктів, випадків невиконання суб'єктами права використання природних об'єктів своїх обов'язків, які відповідно до норм законодавства можуть тягнути за собою припинення суб'єктивного права використання природних об'єктів.

Підстави припинення права використання природних об'єктів містяться не лише у законах, але й у багатьох підзаконних нормативно-правових актах, що суперечить положенням п. 5 ст. 92 Конституції України. Це, безумовно, не є фактором, що сприяє сталості, стабільності прав громадян на природні об'єкти. Причому саме закони мають містити вичерпний перелік підстав припинення суб'єктивних прав щодо використання природних об'єктів.

Важливим елементом забезпечення сталості використання природних об'єктів під час припинення такого права є встановлення законодавством чіткого процесуального механізму припинення цих прав.

Цілком справедливим є твердження про те, що матеріально-правові норми без процесуальних – безсилі [4, с. 60].

Нормативне регулювання порядку припинення прав громадян на використання природних об'єктів розкриває послідовність вчинення уповноваженими суб'єктами дій, кінцевою метою яких є припинення відповідних прав. Тому вдосконалення правового регулювання порядку припинення прав громадян на природні об'єкти становить собою один із важливих засобів забезпечення сталості, гарантованості у процесі припинення.

Аналіз чинного природоресурсного законодавства свідчить, що найбільше процесуальних норм, які регулюють порядок припинення прав громадян на використання природних об'єктів, зокрема права природокористування, міститься у Земельному кодексі України [5]. Так, Земельний кодекс України регламентує: порядок припинення права користування земельними ділянками, які використовуються з порушенням земельного законодавства (ст. 144); порядок вилучення особливо цінних земель (ст. 150); порядок викупу (вилучення) земельних ділянок з мотивів суспільної необхідності та для суспільних потреб (ст. 146, 147, 149, 151); перелік підстав припинення прав на землю, які передбачають судовий

порядок припинення прав на земельну ділянку (ст. 143).

Правова регламентація порядку припинення прав громадян на природні об'єкти, що передбачена більшістю природоресурсних нормативних актів, зазвичай зводиться до визначення органів, які вирішують питання про припинення відповідного права за тих або інших підстав припинення такого права. Наприклад, у ч. 2 ст. 26 Кодексу України про надра зазначається, що право користування надрами припиняється органом, який надав надра у користування, а у випадках, передбачених п. 4, 5, 6 цієї статті (користування надрами з застосуванням методів і способів, що негативно впливають на стан надр, призводять до забруднення навколишнього природного середовища або шкідливих наслідків для здоров'я населення; використання надр не для тієї мети, для якої їх було надано, порушення інших вимог, передбачених спеціальним дозволом на користування ділянкою надр; якщо користувач без поважних причин протягом двох років, а для нафтогазоперспективних площ та родовищ нафти та газу – 180 календарних днів не приступив до користування надрами), у разі незгоди користувачів – у судовому порядку [6]. При цьому питання про припинення права користування земельною ділянкою вирішується у встановленому земельним законодавством порядку.

У підзаконних нормативно-правових актах, наприклад, у Правилах видачі дозволів на спеціальне використання диких тварин та інших об'єктів тваринного світу, віднесених до природних ресурсів загальнодержавного значення [7], правове регулювання процесуальних відносин з припинення прав щодо природних об'єктів в основному зводиться до означення того, що дозвіл на спеціальне використання відповідних природних ресурсів у встановлених випадках анулюється (скасовується) тим органом, який його видав.

Вбачаємо недостатнім лише віднесення повноваження щодо вирішення питання припинення відповідних прав на природні об'єкти до компетенції конкретного органу влади. Порядок припинення суб'єктивних прав громадян на природні об'єкти потребує більш детального правового регулювання, зокрема порядок примусового припинення цих прав внаслідок неправомірної поведінки суб'єкта відповідного права.

Ефективність регулювання припинення прав громадян на використання природних об'єктів залежить від повної, логічно і юридично виваженої системи процесуальних норм, які мають забезпечити реалізацію норм матеріального права – узагальнених формулювань тих обставин, з якими закон пов'язує припинення цих прав.

Такі елементи забезпечення сталості прав спеціального використання природних об'єктів у процесі їх припинення вочевидь мають характер процесуальних. З них доцільно виділити гарантії, що забезпечують права суб'єктів при добровільному припиненні їх

прав щодо спеціального використання природних об'єктів, та гарантії, спрямовані на захист прав природокористувачів у разі їх примусового припинення. Специфіка перших полягає в забезпеченні добровільності волевиявлення громадян, спрямованого на припинення належних їм суб'єктивних прав на спеціальне використання природних об'єктів. Основна задача другої групи гарантій процесуального характеру полягає у забезпеченні захисту прав громадян щодо використання природних об'єктів від необґрунтованого їх припинення.

Важливим елементом забезпечення сталості прав спеціального використання природних об'єктів у процесі їх припинення слід вважати відшкодування шкоди, заподіяної неправомірним припиненням. Відповідно до ст. 69 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища», шкода, заподіяна внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, підлягає компенсації, як правило, в повному обсязі без застосування норм зниження розміру стягнення та незалежно від збору за забруднення навколишнього природного середовища та погіршення якості природних ресурсів [1]. Особи, яким завдано такої шкоди, мають право на відшкодування неодержаних прибутків за час, необхідний для відновлення здоров'я, якості навколишнього природного середовища, відтворення природних ресурсів до стану, придатного для використання за цільовим призначенням. Фактично мова йде не про припинення, оскільки у випадку, що розглядається, припинення є неправомірним, отже мова йде про усунення його наслідків – відшкодування завданої шкоди.

Таким чином, елементами забезпечення сталості прав спеціального використання природних об'єктів можна визнати певні гарантії відповідних прав, серед яких можна виділити кілька груп.

1. Гарантії попередження необґрунтованого, неправомірного припинення цих прав:

а) гарантії матеріально-правового характеру:

– визначення виключно нормами законів переліків підстав припинення суб'єктивних прав громадян на використання природних об'єктів (це відповідатиме п. 5 ст. 92 Конституції України про те, що виключно законами України встановлюються засади використання природних ресурсів),

– визначення нормами законів вичерпного переліку підстав, з настанням яких пов'язане припинення суб'єктивних прав щодо використання природних об'єктів;

б) гарантії процесуально-правового характеру (нормативне визначення кола справ з приводу припинення прав громадян на використання природних об'єктів, підвідомчих суду; нормативне врегулювання загальних положень порядку припинення права використання природних об'єктів, припинення цих прав, у тому числі й за неправомірних дій користувачів та внаслідок добровільної відмови; чітке визначення компетентності суб'єктів щодо прийняття

ними рішення про припинення прав громадян щодо використання природних об'єктів тощо).

2. Гарантії, спрямовані на усунення наслідків неправомірного припинення прав громадян щодо використання природних об'єктів, зокрема відшкодування заподіяної шкоди, та відшкодування правомірно заподіяної шкоди, спричиненої правомірним припиненням названих прав.

Елементи забезпечення прав громадян щодо спеціального використання природних об'єктів у процесі їх припинення мають характер певних гарантій, які можна визначити як сукупність юридично визначених заходів, що забезпечують здійснення припинення прав громадян на природні об'єкти за підстав, які передбачені виключно законами України, шляхом дотримання встановлених законодавством загальних та спеціальних умов припинення цих прав та у порядку, що адекватно підставам визначає сукупність логічно послідовних дій компетентних суб'єктів.

Для оптимальної реалізації відповідних гарантій як елементів забезпечення сталості прав щодо спеціального використання природних об'єктів при їх припиненні необхідною є розробка детальної правової регламентації порядку припинення відповідних прав, що потребує подальших досліджень.

Список літератури: 1. Про охорону навколишнього природного середовища : закон України від 26 черв. 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546. **2.** Гетьман А. П. Теорія еколого-правового процесу / А. П. Гетьман // Правова держава Україна: проблеми, перспективи розвитку : короткі тези доп. та наук. повід. республ. наук.-практ. конф., 9–10 листоп. 1995 р. – Х. : НЮАУ, 1995 – 206 с. **3.** Черкашина М. Поняття та класифікація юридичних гарантій екологічних прав громадян / М. Черкашина // Підприємництво, господарство і право. – № 11. – 2004. – С. 82–84. **4.** Заєць О. Правове забезпечення земельної реформи / О. Заєць / Право України. – 2000. – № 9. – С. 59–61. **5.** Земельний кодекс України : від 25 жовт. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3. – Ст. 27. **6.** Кодекс України про надра : від 27 лип. 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 36. – Ст. 340. **7.** Про затвердження Правил видачі дозволів на спеціальне використання диких тварин та інших об'єктів тваринного світу, віднесених до природних ресурсів загальнодержавного значення : наказ М-ва охорони навколиш. природ. середовища та ядерної безпеки України від 26 трав. 1999 р. № 115 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 39. – Ст. 110.

Надійшла до редколегії 21.11.2011

Рассмотрен ряд установленных нормативно-правовыми актами мероприятий, целью которых является предупреждение неправомерного прекращения прав граждан относительно специального использования природных объектов. Сделан вывод о том, что элементы обеспечения стабильности прав граждан на специальное использование природных объектов в процессе их прекращения имеют характер определённых гарантий.

A number of established by normatively-legal acts the measures the aim of that is warning of the illegal stopping of the citizens rights for the specific use of natural objects is considered. It is concluded that the elements of providing stability of citizens' rights for the special use of natural objects in the process of their stopping have the character of certain guarantees.

УДК 349.22(477)

К. В. Кім

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ІНФОРМАЦІЮ

Досліджено загальні питання дисциплінарної відповідальності за порушення інформаційного законодавства на основі аналізу теоретичних розробок та чинного інформаційного законодавства.

На сьогодні діє ряд базових законів щодо збору, поширення, зберігання та захисту інформації, проте останнім часом процес формування інформаційного законодавства, зокрема за допомогою законів, істотно сповільнився, хоча достатньо широке коло правових відносин в інформаційній сфері так і залишилося неврегульоване. У зв'язку з цим не дивує чимала кількість порушень інформаційного законодавства. Відповідно до ст. 27 Закону України «Про інформацію» [1] за порушення законодавства України про інформацію серед видів юридичної відповідальності одне із центральних місць посідає дисциплінарна відповідальність.

Дослідженню загальних питань дисциплінарної відповідальності як виду юридичної відповідальності присвячено чимало праць науковців з трудового права – Н. Б. Болотіної, В. С. Венедіктова, Л. П. Грузінової, Т. М. Додіна, В. Г. Короткіна, О. В. Меліхової, П. Д. Пилипенка, В. І. Прокопенка, Г. І. Чанишевої, адміністративного права – В. Б. Авер'янова, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяка, А. С. Васильєва, І. П. Голосніченка, М. М. Тищенка, Ю. С. Шемшученка, В. К. Шкарупи та ін. Зважаючи на те, що інформаційне право як галузь права, як наука знаходиться зараз у стадії становлення, лише деякі аспекти дисциплінарної відповідальності за порушення інформаційного законодавства були висвітлені такими вченими, як А. Б. Агапов, О. А. Баранов, І. Л. Бачило, В. М. Брижко, А. Б. Венгеров, В. Д. Гавловський, М. В. Гуцалюк, В. Г. Заблоцький, В. А. Копилов, Т. А. Костецька, О. В. Кохановська, А. І. Марущак, А. А. Письменицький, В. С. Цимбалюк, М. Я. Швець та ін. В основному зазначені науковці акцентують свою увагу на дослідженні адміністративної, цивільної та кримінальної відповідальності за порушення інформаційного законодавства. Є зв'язку з цим, ми вважаємо, досить актуальним є дослідження дисциплінарної відповідальності за порушення інформаційного законодавства, зокрема визначення її поняття, особливостей на основі аналізу

© Кім К. В., 2011